

Ett par tavastländska »svärdslipningsstenar».

Bland nordiska fornlämningar, som forskningen ännu icke helt kunnat förklara, utgöra de s. k. svärdslipningsstenarna en märklig grupp. På Gotland, där fornlämningar av detta slag förekomma talrikast, ha 410 block inregistrerats, vartill kommer 34 lokaler för fasta klipphällar av förövrigt samma karaktär. I det övriga Skandinavien har man påträffat svärdslipningsstenar i de sydsvenska landskapen samt i Norge.

Benämningen *svärdslipningssten* härleder sig av en folklig föreställning om dessa fornlämningars användning. Karaktäristiska för dem äro nämligen de i stenblocket eller klipphällen inslipade vanligen 6–12 cm breda och 50–100 cm långa sliprännorna, vilka lätt erbjuda en idéassociation av ovannämnt slag. I nyare arkeologisk litteratur möter man benämningarna *slipblock* och *sliphällar*.

Inom loppet av de senaste åren ha fyra rätt betydande undersökningar om svärdslipningsstenarna, speciellt de gotländska, publicerats: *H. Munthe*, Om Gotlands s. k. Svärdslipningsstenar (Ymer 1933, s. 141 ff.), *J. Nihlén*. De s. k. svärdslipningsstenarna (J. Nihlén — Gerda Boëthius, Gotländska gårdar och byar under äldre järnåldern. Kap. 7. Stockholm 1933), *H. Munthe*, Nya data rörande Gotlands »svärdslipningsstenar» (Gotländskt arkiv 6, ss. 3 ff.). *H. Munthe*, Om slipblock och sliphällar i utomgotländska trakter (Ymer 1935, s. 37 ff.).

I dessa undersökningar har man i främsta rummet försökt klargöra frågan om svärdslipningsstenarnas tidsställning. Speciellt Munthe har därvid ställt slipblocken i relation till landhöjningen och på den vägen nått intressanta resultat. Medan äldre forskare hänfört svärdslipningsstenarna till enbart sten- eventuellt bronsåldern (några forskare daterade visserligen rännor i fast häll till yngre järnåldern) erhöilo Munthe och Nihlén säkra dateringar till järnåldern, närmast dess äldre del. De yngsta gotländska svärdslipningsstenarna härstamma från vikingatid eller tidig medeltid (Munthe, Ymer 1935, s. 58). På en dopfont i Hallands museum finnas sliprännor, vilka sålunda icke kunna ha tillkommit förrän under eller efter 1100-talet.

Beträffande svärdslipningsstenarnas användning uttala sig Nihlén och Munthe med försiktighet. Nihlén påpekar hurusom svärds-
slipningsstenarna, — om de ock under stenåldern haft en rent prak-
tisk funktion, — senare fullständigt förlorat denna och blivit ett »in-
strument i den hedniska kulten.» Nihlén drar även en parallell mel-
lan svärdslipningsstenarna och de med älvkvarnar försedda tydliga
offerstenarna.

I sin förteckning över utomsvenska svärdslipningsstenar (Ymer

Avb. 1. Svärdslipningssten på Gammelgård, Lampis.

1935, s. 53) anför Munthe även ett par slipblock från Finland. Det
kan vara av ett visst intresse att ägna dem en närmare granskning.¹

De två finländska svärdslipningsstenarna befinna sig båda i Lam-
pis (Lammi) socken i Tavastland, invid den gamla vattenvägen, som
förbinder Vänä-bäckenet med Päijänne-området.

Det mindre blocket, vilket samtidigt är det bättre bevarade och
mera typiska, är beläget inom Gammelgård herrgårds park på stran-
den av Ormajärvi sjö, endast några få meter från vattenlinjen. På
det jämförelsevis obetydliga blockets överyta ses 7 tydliga sliprännor

¹ De i stenåldersslipstenar och brynen ofta förekommande sliprännorna (jfr.
SM 1911, s. 77, fig. 3; FFT XXXII: 1, s. 114 f. och 123) kunna här utan vidare
förklaringar förbigås.

(fig. 1) med halvrund genomskärning; en åttonde ränna har påbörjats men icke fullbordats. Observera hurusom rännorna skära varandra, vilket knappast varit fallet, i den händelse rännorna varit avsedda till praktiskt bruk.

Den andra stenen, som befinner sig i Lieso by strax som den norrut från Ormajärvi belägna Kuohijärvi sjö, är enligt en uppgift i Nationalmuseets topografiska arkiv (meddelad av fil. dr. M. Hertz) 1,3 m. hög. På dess yta finnes 15 st. 27—90 cm långa, delvis 5 cm

Avb. 2. Gravfältet på Honkaliini med »offerkällan» i förgrunden.

djupa sliprännor, på samma sätt fördjupade vid mitten som på Gammelgård-stenen; en av rännorna når ned till jordytan.

För dateringen av de tavastländska svärdslipningsstenarna kunna vi icke såsom Munthe draga nytta av nivåväxlingar. Ehuru Gammelgård-stenen befinner sig endast några meter från vattenlinjen och endast obetydligt över normalvattenståndet, erbjuder detta enligt vänligt meddelande av prof. M. Sauramo inga dateringsmöjligheter på grund av Ormajärvi-områdets egendomligt stabila nivåförhållanden.

Intill år 1932 var den trakt, där de två tavastländska svärdslipningsstenarna äro belägna, ur arkeologisk synpunkt okänd mark; det föreföll som om järnåldersbygden icke skulle ha sträckt sig så långt österut. Nyssnämnda är inkom likväl till Nationalmuseet ett fynd, som berättigar oss att flytta bosättningsgränsen öster om Ormajärvi.

Fyndet vilket bestod av smycken och vapen från vikingatidens början (800-talet) hade gjorts på Gammalgårds mark, vid uträtande av landsvägen ett par hundra meter SO om herrgårdens karaktärsbyggnad. Landsvägen går här över en mindre trädbeväxt kulle, benämnd Honkaliini, vilken vid de påföljande år företagna arkeologiska undersökningarna befanns i sin helhet utgöra ett förhistoriskt gravfält. Genom 1933 års grävningar framgick det, att gravfältet omspände tiden från förra hälften av 800-talet till början av 1100-talet

Avb. 3. Dalgången mellan Honkaliini och Ormajärvi sjö.

och innehöll lämningar av såväl brända (huvudsakligast) som obrända lik. Omedelbart intill gravfältet, mellan detta och en brant moränås, finnes en djup, ständigt vattenfylld grop, över vilken ligger något av offerkällors stämning (fig. 2).

Ovannämnda gravfält har här tagits till tals på grund av att ett inbördes samband mellan gravfältet och svärdslipningsstenen på samma gårds mark torde kunna förutsättas. Gravfältet är nämligen beläget mellan två dominerande moränsträckningar, i en ett par hundra meter bred dalgång (fig. 3), vilken utmynnar i Ormajärvi sjö just på den plats, där svärdslipningsstenen ligger, en naturskön vik, den enda tänkbara båthamnen för en bosättning i ovannämnda dalgång.

Taga vi risken och sammanställa förekomsten av svärdslipnings-

stenen med gravfältet på Honkaliini kulle, erhålles en möjlighet till tidfästelse. De ovannämnda gravfynden tillhörde tiden 800 (850)—1100, och inom denna tidsrymd borde sålunda svärdsliplingsstenens tillkomsttid falla.

Avsikten med de tavastländska svärdsliplingsstenarna är minst lika gåtfull som hos de gotländska. Sliprännornas läge på Gammelgård-blocket gör ett praktiskt syfte otänkbart. Även i detta fall är man sålunda böjd för att förklara svärdsliplingsstenarna som »ett instrument i den hedniska kulten». Och det förefaller symptomatiskt att de två finländska svärdsliplingsstenarna påträffas just i Tavastland, ett område, där ett annat slag kultstenar, älvkvarnsstenarna, förekomma i större utsträckning än i något annat landskap i vårt land. Det kan ytterligare påpekas, att i grannsocknen Tyrvändö (Tyrväntö) finnes en gåtfull fornlämning, som möjligen även haft samband med den hedniska kulten. På ett gravfält från romersk järnålder och tidig folkvandringstid i Antiala by har en c. 50 m. lång stenväg påträffats. Liksom de svenska »dödmansvägar»¹ tar denna sin början vid ett gravröse och löper därifrån i riktning mot stranden. Fornlämningen är ännu icke slutligt undersökt.²

Huru förekomsten av svärdsliplingsstenarna djupt inne i Finland skall förklaras är en fråga, som än så länge kommer att stå öppen. Sambandet med de skandinaviska slipstenarna är klart, men — det är ett betydande avstånd mellan Gotland och denna den tavastländska bosättnings utpost mot öster. Stenarna äro gåtfulla i mer än ett hänseende.

Nils Cleve.

---

¹ Om »dödmansvägar» se *Arthur Nordén*, Gåttfullt i svensk gravfältstopografi. Studier tillägnade Gunnar Ekholm 19 13/3 34. Jfr Gösta Bergs nyktrare förklaring, *Rig* 1934, s. 39.

² *A. Äyräpää*, »Jättiläisten tie» Vähänkylän Saarenpään kylässä. Kalevalaseuran Vuosikirja 1935, s. 15, fig. 2.